BERGAMA EVLERİ'NDE KAPI SÜSLEMELERİ¹

DOOR DECORATIONS IN BERGAMA HOUSES

*Derya PEKGÖZLÜ KARAKUŞ**Alanya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü*

Özet: Bu çalışma, Antik kentlerimizden biri olan İzmir'e bağlı, süsleme sanatında zengin çeşitlilik gösteren Bergama Evlerinin kapı açıklıklarını ve süslemelerini içermektedir. Bir iki katlı evleri, daracık sokakları ve çıkmaz sokakları ile Bergama evleri, içinde devam eden yaşantılarıyla günümüzde ayakta kalmak için direnmeye devam ediyor. Bergama Evleri süsleme açısından Geleneksel Türk Evi ve Batı Etkili Evler olmak üzere iki grupta incelenmektedir; cephe süslemelerinde diğer unsurlar gibi kapı süslemeleri de oldukça dikkat çekmektedir. Bu evlerde görülen kapılar; İç Kapı Kanatları (Oda kapı kanatları) ve Dış Kapı Kanatları (Avlu, Sokak ve Bodrum kapı kanatları) olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bergama kapı kanatları üzerinde görülen kapı tokmakları da zengin çeşitlilik göstermektedir. Daha çok, figürlü örnekler grubunun bir alt grubu olan el şeklinde kapı tokmakları, bunun yanı sıra, insan başı tasvirli kapı tokmağı, kuş tasvirli kapı tokmağı ve yılan başı tasvirli kapı tokmağı da bulunmaktadır. Geometrik örnekli kapı tokmakları arasında; kapı halkalarından çok, kulp şeklinde çekecek formu tokmaklar kullanılmıştır. Kapı tokmaklarından başka, genellikle sol kapı kanat üzerinde biniler yer almaktadır. Bu biniler daha çok, insan başı tasvirli bilinirken bazıları ise, iyon başlığı tarzındadır. Çalışmanın sonunda Bergama kapıları ve süslemeleri, diğer yörelerdeki kapılarla karşılaştırılmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Ev, Kapı Süslemeleri, Kapı Tokmakları

Abstract: This study includes the doorways and ornaments of Pergamon houses which are showing a rich diversity in decorative arts and are connected to İzmir, one of the ancient cities of Turkey. Today, with their ongoing lives, narrow streets and blind alleys, the one- or two storey Pergamon houses are continuing to resist. According to their decorations, the Pergamon houses can be analyzed in two groups so as traditional Turkish and western influenced houses; like other elements of facade decorations door ornaments attract considerable attention. This doors appear in two types such as interior- (room doors) and exterior door wings (courtyards- street- and basement doors). Also knockers on Pergamon door wings show a rich diversity. Mostly hand-shaped knockers (sub-group of the figure examples) as well as door handles depicting human head, bird and snake head are available. Between geometric patterned knockers, handle shaped knockers are used more than door rings. Besides door knockers, overlays are usually on left door wings. Overlays are mostly human head shaped and some of them are in ionic style. At the end of the study, doors and decorations of Pergamon are compared with doors in other regions and a general valuation was done.

Key Words: Traditional Houses, Door Decorations, Door Knockers

¹ Bu çalışma, 2003 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünde Lisans Tezi olarak hazırlanmış ve bu kapsamda geliştirilerek makale haline getirilmiştir.

1. GİRİŞ

Bergama oldukça eski, değişik uluslardan insanları ve Türk toplumunu aynı anda barındırmış, her birinin gelenek ve inanışlarına sahne olmuş ve birbirinin mimarilerine yansıyan üslup değişikliklerini ve kaynaşmalarını sergileyen canlı bir kenttir. Bergama tarihi kent dokusu içinde yer alan ve birbirinden farklı özellikler sergileyen bu evler iç mekanlarının yanı sıra, dış cephelerindeki süsleme özellikleriyle de dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yönelişlerine ışık tutmaktadır.¹

“Doğal ve çevresel etkenlere karşı koyarak yüzyıllardır ayakta kalmayı başarmış olan geleneksel Türk evleri, mimarisi, taş işçiliği, ahşap işçiliği ya da kalem işleri gibi özelliklerinin yanı sıra kapıları ve kapılarındaki madeni elemanları ile de dikkat çekicidir” (Göktaş Kaya, 2010: 30-32).

Çalışmanın başında, Bergama Evleri ve kapı süslemeleri verilmeden önce Türk Evi hakkında bilgiler sunulmuştur. Türk Evi, Osmanlı Devleti’nin işgal ettiği sınırlar içinde Rumeli ve Anadolu bölgelerinde yayılmış 500 yıl kadar yapılmış ve kullanılmış bir ev tipidir. Türk Evi, ilk olarak Anadolu’da kendine özgü karakterini bulmuş ve buradan zamanla Osmanlı Devleti’ne bağlı, Avrupa’nın önemli bölgelerine yayılmıştır. Türk Evi, en çok 17. ve 18. yüzyılda gelişme göstermiştir. 19. Yüzyıl da da bu ilerleme devam etmiş; 20. Yüzyılda ise, gerilemeğe ve yok olmaya başlamıştır. Osmanlı

Evi, şüphesiz birdenbire oluşmuş değildir, zaman içinde ‘Türk Evi’ anlamını taşımaya başlamıştır (Eldem, 1968:11-13). Osmanlı Evi’nin Bizans Evi’den etkilendiği de kesin değildir (Eldem, 1984: 23).

S. H. Eldem, ev plan tiplerini, kronolojik olarak tarihsel bir gelişme gösteren dört tipe ayırmıştır.

I. Sofasız Plan Tipi

II. Dış Sofalı Plan Tipi

III. İç Sofalı Plan Tipi

IV. Orta Sofalı Plan Tipi

I.SOFASIZ PLAN TİPİ

Ev planlarının ilki olan bu tipte odalar, yanyana dizilerek plan oluşturulmuştur. Bu tip, genellikle iklimin sıcak olduğu güney bölgelerde kullanılmıştır.

II.DIŞ SOFALI PLAN TİPİ

Bu tipte oda sıraları bir sofa ile birbirlerine bağlanmıştır. Türkler, Anadolu’ya yerleşmeden önceki Hitit ve Hellenistik evlerinde de bu plan uygulanmıştır. Bu plan tipi kendi arasında sınıflandırılabilir.

a) Dış sofalı, tek odalı plan tipi

b) Dış sofalı, iki odalı plan tipi

c) Dış sofalı, eyvanlı plan tipi

d) Dış sofalı, iki odalı ve köşklü plan tipi

e) Dış sofalı, köşklü ve eyvanlı plan tipi

f) Dış sofalı, bir ucu odalı plan tipi

1 (<http://www.restoraturk.com/restorasyon-incelemeleri-mimari-inceleme/257-bergama-evleri.html>, 10.09.2014).

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

g) Dış ve köşe sofalı plan tipi olmak üzere.

Dış sofalı evlerde simetriye fazla önem verilmez, plan genellikle serbesttir.

III.İÇ SOFALI PLAN TİPİ

Bu tipte, sofanın iki yanı oda sıraları ile çevrilmiştir. Bu tip kendi arasında sınıflandırılabilir.

- a) İki yüzlü, iç sofalı, iki odalı plan tipi
- b) İki yüzlü, ikiden fazla odalı, iç sofalı plan tipi
- c) Bir yüzlü, iç sofalı plan tipi
- d) Eyvanlı ve yan sofalı plan tipi olmak üzere.

IV. ORTA SOFALI PLAN TİPİ

Sofa, evin merkezinde ve dört tarafı oda sıraları ile çevrilidir. Orta sofalı plan tipi kendi içinde sınıflandırılabilir.

- a) Dört köşeli, orta sofalı plan tipi
- b) Pahlı köşeli, orta sofalı plan tipi
- c) Yuvarlak veya beyzi, orta sofalı plan tipi olmak üzere.

Bu tipin, 15. yüzyılda kasırların inşaatında uygulandığı görülse de ev inşasında ancak 18. yüzyıl ortasından itibaren görülmeye başlanır (Eldem, 1984:18).

Doğan Kuban ise, tipolojisinde Türk Evini, yarı kapalı (hayat-avlu) ve kapalı (oda) mekanlardan oluşturmaktadır. Bu plan "Türk Hayatlı Evi" olarak tanımlanmıştır

Doğan Kuban, Anadolu'yu konut mimarisi bakımından bölgelere ayırmıştır:

- 1) Güneydoğu Anadolu'nun Kuzey Suriye ile ortak kültürünün ifadesi olan taş konut mimarisi,
- 2) Erzurum'dan daha öteye Kuzeydoğu Anadolu'nun Güney Kafkasya ve Dağıstan ile bağlantılı ahşap hatıllı taş mimarisi,
- 3) Doğu Karadeniz Bölgesi'nde görülen karakteristik ahşap ev mimarisi,
- 4) Ege ve Akdeniz Bölgesi'nin düz damlı, 'kübik' taş mimarisi,
- 5) Orta Anadolu'nun özellikle Niğde'de ve Kayseri (eski Kapadokya) bölgesinin Kuzey Suriye ile bağlantılı taş mimarisi,
- 6) Orta Anadolu'nun daha çok köy ve küçük kent ortamında kalan ve kökü Yenitaş Çağı'na kadar uzanan kerpiç mimarisi,
- 7) Esas yayılma alanı Anadolu'nun kıyılarıyla orta yayla arasında, Silvan dolaylarından batıya ve İç Ege'den Toroslar'ın kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde ve Balkanlar'da görülen hımsı yapı tekniğinde, yeni taşıyıcı sistemi ağaç, kerpiç dolgulu, zemin katı çoğunlukla taş olan konut mimarisi olmak üzere ayrılır (Kuban, 1982:196-197).

Farklı ev tipinin doğmasında iklim, zemin, jeolojik yapı ve örtüsü, evlerin yapı şekilleri, bölgelerdeki toplum ve üretim durumları daha çok etkili olmuştur.

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Bölgesel Ev Tipleri Ve Farklı Bölgeler

Karadeniz Sahil Evi, Rize Evi, Kuzey Anadolu Evi, Ankara Evi, İstanbul ve Marmara Bölgesi Evi, Ege ve Batı Anadolu Bölgesi Evi, İç Anadolu kerpiç Evi, Kayseri Evi, Doğu Anadolu Evi, Güneydoğu Anadolu Evi, Diyarbakır Evi.

Karadeniz sahil ve hinterlandı, İstanbul ve Marmara Bölgesi, Ege ve hinterlandı, Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere bu ev tipleri başlıca yedi gruba indirilebilir.

İstanbul ve Marmara Bölgesi Evi, Türk evi niteliğini verirken, diğer bölge evleri taşra ve bölgesel tipte özellik gösterirler.

ANADOLU EVLERİ

Karadeniz ve Kuzey evleri

Bu ev tipinin kapsadığı bölge, yaklaşık olarak Akçakoca, Göynük, Nallıhan, Ankara, Çankırı, Çorum, Tokat ve kelkit vadisini izleyen Kopdağ ve Akdağ'ın kuzeyinde Batum ile Toti arasında Karadeniz sahillerine ulaşmaktadır. Karadeniz sahil evleri, Amasra, Sinop, Bafra, Ünye, Balaman, Ordu, Giresun, Vakfıkebir, Trabzon gibi şehirlerde ve bu şehirlerin dağ eteklerindeki kasabalarında bulunur. Bu bölgenin ev planı, daha çok (18. yüzyıl sonu) bir döneme kadar açık sofalıdır. Sonradan iç ve orta sofa yönünde gelişmiştir. Bu yönüyle Marmara Bölgesi planına benzer. 17. yüzyıla kadar giden örnekleri vardır. Üslubun baroklaşması, Karadeniz ve Kuzey evlerinde etkisini göstermiştir. 19.

yüzyılda baroktan ampir üsluba geçiş, bu evlerde değişiklikler yaratmıştır.

İç Anadolu evleri

Bölgenin sınırında bulunan Eskişehir, Afyonkarahisar ve Beyşehir'de çatılama eğilimi kerpiçe hakim olmuş ve buralarda farklı bir ev tipi doğmuştur. Eski Kayseri evleri, Anadolu içinde benzeri olmayan bir tiptir. Bu evlerde eyvan bulunur.

Ege ve Batı Anadolu evleri

Bu bölge batıda Ege sahilleri ile kesin bir şekilde sınırlanmışken, doğu, kuzey ve güney yönlerinde kesin olarak bir sınır içine alınamamaktadır. Kuzeyde; Çanakkale, Balıkesir, doğuda; Uşak, Sandıklı, Eğridir'den geçen, güneyde; Antalya'ya varan bir hattır. Genellikle Ege evleri bölgenin son bulduğu bir sınır olarak kabul edilebilir.

Ege evlerinin en iyi korunmuş örneklerine Manisa, Kula, Tire, Ödemiş, Bulda ve Birgi'de rastlarız, bunların dışında ise Eğridir, Isparta, Burdur, Havar, Edremit, Bergama, İzmir, Kuşadası, Uşak, Milas ve Muğla şehir evleri gelir. Ege evlerinin karakteristik özellikleri; planlarının daha çok dış sofalı, yapı tarzlarının da kargir zemin üzerine ahşap çatıklı ve kiremit örtülü olmasıdır. 17. yüzyıldan kalma örnekleri çok azken 18. yüzyıldan örnekleri bulunmaktadır. 19. yüzyılda ise ampir üslubunun etkisi görülmektedir.

Akdeniz veya Güney Anadolu Evi

Antalya'dan başlamak üzere Adana ve çevresini de içine alan bu bölgede başlıca oturma merkezleri Alanya, Akseki, Anamur, Ermenek, Mut, Silifke,

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tarsus, Adana ve Maraş'dır. Mersin ve İskenderun yeni kurulmuş oldukları için eski evleri yoktur. Alanya ve Adana'da inşa tarihleri 150 seneyi geçen evlerin sayısı çok azalmıştır.

Alanya ile Adana iki önemli alandır. Alanya, sarp bir tepe üzerinde inşa edildiği için, evleri teras şeklinde taş kaideler üstüne oturtulmuştur. Alanya'nın yeni ev tipi, Ege Bölgesindekilere benzer. Adana'da planlar çoğunlukla dış sofalıdır. Sofaları; direkli, duvarları; kırma taştan ve sıvasızdır.

Suriye ve Güneydoğu Anadolu Evleri

Çoğunluğu Müslüman olan bu bölgede yaşayan halk, yüzyıllar boyunca kendilerine özgü bir ev tipi oluşturmuşlardır, bu ev tipi 'Suriye Evi'dir. Suriye evlerinde en önemli merkez avludur. Birbirinden farklı gruplara ayrılmıştır. Bu gruplar içinde en fazla gelişenleri; Mardin, Şam, Antakya, Halep, Urfa, Diyarbakır evleridir.

Sedat H. Eldem, tarihlendirme konusunda Türk Evlerini üç devreye ayırmıştır.

I. Devir Evleri (17. yüzyıl Evleri)

Bilinen en eski Türk evleri bu plan tipindedir ve genellikle dış sofalıdır. Bu dönem evleri genellikle iki katlıdır. Bazen oda sıraları arasında eyvanlar bulunmaktadır. 17. yüzyıl yarısından itibaren dış cephelerde pencere artar, çıkmalar yapılmağa başlanır, bu nedenden dolayı duvarlar hımış tekniğinde yapılır.

II. Devir Evleri (18. yüzyıl Evleri)

Bu dönemde odaların ve sofaların büyümesi, yapı tekniğinin hafifletilmesini gerektirmiştir. Orta ve

merkezi sofa etrafında gruplanmış odalar yer almaktadır, böylece planda değişim de başlamıştır. Evlerde dört cephede önem kazanmıştır ve sofalarda köşk şeklinde çıkmalar oluşmuştur.

III. Devir Evleri (19.yüzyıl Evleri)

Taşrada dış sofa uygulanmış; şehirlerde ise ortak sofa yerini iç sofalı plan tipine bırakmıştır. Geleneksel Türk Evi, 19. yüzyılın son bulmasıyla büyük şehirlerde önemini yitirmiştir (Eldem, 1984 :28,29,43,44,60,62,63,64,65,135,136,201 ve 202).

2. BERGAMA EVLERİ

A). Bergama Evlerinde Plan Tipleri

Bergama tarihi kent dokusu içinde yer alan ve birbirinden farklı özellikleri sergileyen evler, iç mekanlarının yanı sıra, dış cephelerdeki süsleme özellikleriyle de dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yönelişlerine ışık tutmaktadır. Evler, içinde yaşayanların inanışlarını, geleneklerini, zevk ve karakterlerini de yansıtmaktadır.

Bergama'da günümüze gelebilmiş sivil mimarlık örneği evleri, süslemeleri açısından iki grupta incelemek olanaklıdır. Bunlardan birincisi; Osmanlı Döneminde, 19. Yüzyılın başlarında inşa edilmiş 'Geleneksel Türk Evi' karakterini yansıtan ev ve konaklardır. Ancak Bergama'da Anadolu Türk kenti özelliğini koruyan kesimlerde dikkat çeken bu evlerin büyük bir kısmı, zaman içinde değişikliğe uğramış ve yıkılıp yok olmuştur. İkinci grup ise; 19. Yüzyıl ortaları ile 20. Yüzyılın ilk başlarında yapılan, Geleneksel Türk Evleri'nden farklı,

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Neoklasik üslubu yansıtan ‘Batı Etkili Evler’dir (Gültekin, 2002:1-8).

En eski örnekleri Hellenistik devir kalıntılarında izlenebilen dikdörtgen biçiminde ‘peristyle’ avlulu ve avlusu dört yönden galerilerle çevrili veya peristylede iki katlı sütun mimarisi uygulanmış Bergama evlerinin, Bizans döneminde nasıl olduğu bilinmiyor. Bu durum, 18. yüzyıla kadar, Osmanlı dönemi için de geçerlidir. Onun için Türk evi literatürüne giren en eski Bergama Evleri 18. yüzyıla tarihlenir.

Sedat Hakkı Eldem, Türk Evi ile ilgili pekçok önemli çalışmasında Bergama Evlerine yer vererek, diğer Anadolu kentleri için yaptığı gibi, buradaki konutları da plan özellikleriyle tanıtmaktadır. Yayınladığı evlerden dördü dış, biri iç sofalıdır (Sönmez, 1998:5-11).

Dış sofalı plan tipinin bir grubu olan, dış sofalı, iki odalı plan tipine giren Bergama’daki 18. yüzyıl yapısı, oldukça küçüktür ve bu evin üst katında bir büyük bir de küçük odası mevcuttur.

Dış sofalı plan tipinin başka bir grubu olan, dış sofalı üç ve daha fazla odalı plan tipine örnek olarak; Bergama’daki Atmaca Mahallesi Kara Veliler çıkmazındaki 18. yüzyıl yapısı Hacı Rıza Evi verilebilir. Bu evde, oda sırası iki büyük odaya ve onların arasında yer alan küçük odaya ayrılmıştır.

Bergama’da Gazi Paşa mahallesinde 19. yüzyıldan kalma bir ev planı, oldukça sade ve çıkıntısızdır. Evin üç tarafı kalın duvarlarla çevrilmiş, sofa yüzü ise direklik şeklinde bırakılmıştır.

Bergama’da Dış sofalı, iki odalı ve köşklü plan tipine örnek olarak, Karaosmanlılara atfedilen Hacı İsmail Ağa Konağı verilebilir. Konak, 19. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir

İç sofalı plan tipinin bir grubu olan, bir yüzlü iç sofalı plan tipine; Bergama’da, Atmaca mahallesinde bulunan ev planı verilebilir. 18. yüzyıl yapısı olan bu evin planı oldukça sadedir.(Eldem, 1968: 37, 45, 47 ve 114).

Bergama’da Konut Tipleri

Bergama’da ‘Geleneksel / Hımsı Tekniğinde Evler’ ve ‘Batı Etkili / Kargir Evler’ gibi, birbirinden farklı iki konut tipi vardır.

I. Geleneksel / Hımsı Tekniğinde Evler

Geleneksel Türk Evlerini, plan tipleri açısından ikiye ayırabiliriz. Hımsı evlere özgü ‘Dış/Açık Sofalı’ ve ‘İç Sofalı’ şemaların uygulandığı bu grupta, genellikle 18. yüzyıla tarihlendirilen evler vardır. Hımsı tekniğindeki konutlar, 19. yüzyılda da devam etmekle birlikte, dönemin eğilimine uygun biçimde, dış sofalı şemalar giderek azalmış ve iç sofalı, kargir evlerinkine benzer planlar tercih edilmeğe başlanmıştır.

II. Batı Etkili / Kargir Evler

Bu grupta yer alan ve sokaktan yarım kat kadar yükseklikte bir bodrum kat üzerine oturtulmuş, bir ya da iki katlı olabilen kargir Bergama evlerinin en belirgin özelliklerinden biri, giriş kapısının niş içine alınmış olmasıdır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Giriş nişi dışında herhangi bir harekete yer verilmemiş olan masif etkili kargir evler, plan ve kütle tasarımı açısından üç gruba ayrılabilir.

1) Bir Katlı Evler

a) Tek kat + yarım bodrumlu-ortadan girişli evler

Planları daha çok iç sofalı evleri andırır. Örnek olarak Ertuğrul Sokak No: 50, Soğandere Sokak No: 27 verilebilir.

b) Tek kat + yarım bodrumlu-bir uçtan girişli evler

Giriş nişi sokak cephesinin bir ucunda yer alan bu evler, kısa kenarıyla sokağa yerleşmiş olarak ve parselin derinliğine doğru uzayan bir dikdörtgen içinde yer alırlar. Örnek olarak, Abacıhan Sokak No: 5, Kınık Caddesi No: 37'deki evler verilebilir.

2) İki Katlı, Çıkmasız Evler

Tek katlı evlerle benzerlik gösterir, cephedeki giriş nişine göre, iki farklı tipe ayrılır.

a) İki kat + yarım bodrumlu-bir uçtan girişli tipler.

Örnek: Dede Sokak No: 23 verilebilir.

b) İki kat + yarım bodrumlu-ortadan girişli tipler.

Örnek: Dede Sokak No: 47.

3) İki Katlı, Sakız Evleri

İki gruba ayrılır.

a) İki katlı, balkonlu sakız evleri

Örnek: Dede Sokak No: 42

b) İki katlı, cumbalı sakız evleri

Örnek: Domuz Alanı No: 61.

B. Bergama Evlerinde Cephe Özellikleri

Bergama'da yapısal nedenlerle evlerin kütleleri fazla girintili çıkıntılı değil, masif görünümlüdür. Geleneksel Türk Evi, üst katlarındaki ahşap iskeletin sağladığı çıkıntılarla dışa açılma olanağından yoksun, alt ve üst katları hemen hemen aynı büyüklükte olan yapılardır. Az sayıdaki bazı konutlarda; sakız üslubuna özgü, ancak biçimi pek karakteristik olmayan ahşap bir cumba veya balkon şeklindeki çıkıntılarla bu özellik biraz değişebilir. Bitişik düzenli küçük parsellere göre tasarlandıkları için yan cepheleri kapalı, arka bahçe veya avluya bakan cepheleri genellikle özensiz olup yalnızca giriş cepheleri ile sınırlı bir biçimde dışa açılırlar. Sokak yüzlerinin tek girintisi zemin katlardaki kapı nişleridir ve bu tasarım da kütleye bir hareket kazandırmaktan çok giriş güvenliğini sağlamağa yönelik işlevsel bir biçimlenmedir. Girişteki niş düzenini destekleyen önlemler olarak pencerelerin daima demir kepenkli veya sokak kapılarındaki camlı bölgelerin parmaklıklı yapılması, güvenlik ilkeleri bağlamında, kural haline getirilmiş özelliklerdir (Resim 1).

**Resim 1. Demir Kepenkli Pencerele, Kurtuluş Mahallesi, Kınık Caddesi No: 91,
(Pekgözlü Karakuş, 2003).**

Evlerin bodrum katları moloz taş, kaba yonu taş veya üst katların duvarları ile aynı teknikte yani yer yer tuğla kullanılarak örülmüş kaba yonu taş olup, sokak cepheleri bazen sıvalı bazen de sıvasızdır. Üst katların dış duvarları taş-tuğla şeklinde almalı düzende ve taşların düzey derz bölgelerine yoğunlukla yarım tuğlaların yerleştirilmesiyle

oluşan ikinci bir almalı sistem eklenerek inşa edilmişlerdir.

Batı etkili kargir evlerde, Geleneksel Türk evlerine özgü kırma çatılar ve geniş ahşap saçaklara rastlanmaz. Çatıların tümü alaturka kiremit ile örtülü -sokak ve arka bahçeye olmak üzere- ve iki yöne eğilimidir (Resim 2).

**Resim 2. Domuz Alanı No: 41, Üst Örtüsü Alaturka Kiremitli Çatı,
(Pekgözlü Karakuş, 2003).**

Kargir evlerde, diğer Batı Anadolu kentlerindeki benzerlerinden farklı olarak, bezemeli bir cephe ögesi olarak kullanılan balkon ya da ahşap cumba şeklindeki çıkmalara çok rastlanmaz. Başka bir deyişle, karakteristik formları ve uygulama oranı açısından, sakız üslubunun yaygınlaşmadığı görülür (Sönmez, 1998: 39, 40, 41, 42, 44, 47, 53, 68, 74, 77 ve 78).

Bergama evlerini dış cephe özelliklerine göre sınıflandırdığımızda genel anlamda dört gruba ayırabiliriz:

I. Sokak cephesini yalnız avlu kapısının oluşturduğu yapılar (ancak bunlardan, içerdeki konutun

tarihi değerinin olduğu evler oldukça az sayıdadır. Genelde yığma, yeni yapılmış veya tarihi niteliğini tamamen yitirmiş değerlendirmeye gerek duyulmayan yapılardır),

II. Kemerli ya da düz taş lentolu kapı ve pencerelere sahip Rum mimarisinin özelliklerini yansıtan taş yapılar,

III. İlk katı taş, ikinci katı ahşap taşıyıcı sisteme sahip, ahşap pencereli çıkmalı Türk tipi yapılar,

IV. Cephe elemanları son devir mimarisinin özelliklerini taşıyan yeni yapılar, (betonarme yapılarla, yığma yapıların çoğunluğunda bu türe rastlanmaktadır) (Elbi, 1987:84-85).

3. BERGAMA EVLERİNDE KAPILAR

Kapı, herhangi bir mekana giriş ve çıkışı düzenleyen yapı elemanıdır (Binan, 1977: 944). Kökeni büyük uygarlıklara dayanan Anadolu insanının geleneksel mimarisinde karşımıza çıkan kapılar onların birimleri ve estetik tercihleri doğrultusunda malzeme, teknik, boyut, biçim ve dekorasyon yönünden bir çeşitlilik sergiler (Gündüzalp, 1996:17).

Mimarlık tarihine göz attığımızda örneğin; Eski Mısır'da, Asur'da, Yunanistan'da, Roma'da kapılar daima önemlerini korumuştur. Selçuklu mimarisinde kapıların anıtsal bir görünümde oldukları görülür. Osmanlı Dönemi yapılarında Selçuklu kapı formu, büyük camilerin kapılarında karakterini korumuştur (Baş, 1982: 17).

Bergama Evlerinde; Cephelerde süslemeleriyle en dikkat çekici elemanlar kapı ve pencerelerdir. Bu evlerinin en belirgin özelliklerinden biri, giriş kapısının eyvan şeklinde düşünülmüş olması bir giriş aralığı veya enlice bir kemer içine yerleştirilmiş olmasıdır. Bazı anıtsal sokak kapıları, tek katlı evlerin saçak altı seviyesine kadar uzanmaktadır. Böylesi kapılara birkaç basamaklı taş merdivenlerle ulaşılmaktadır. Dış kapılar genellikle çift kanatlı masif demir olup, üst kesimlerinde basık kemerli, yarım daire veya dikdörtgen şekilli birer pencere mevcuttur. Eyvan şeklindeki giriş aralıklarının bazen düz, bazen basık kemerli tonoz olan üst örtüleri, Batı etkili bezemeler, kartuş ve Barok tarzlı çelenk motifleri ile süslüdür (Resim 3).

Resim 3. Eyvan tonozu üzerinde Batı etkili alçıdan çelenk motifi Ulu Camii Mahallesi Tabak Köprü Çıkmazı No: 49, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

Dar ve yüksek pencerelerin etrafı, taş sövelerle çevrilidir. Bazı pencerelerin üst kesiminde basık kemerli veya düz bir taş lento mevcuttur. Bunların üst kesimleri batı etkili, profilli bir konsolla ya da bitkisel motifle taçlandırılmıştır. Pencereler, demir parmaklıklı veya kepenklidir.² Bergama evlerinde kapılar iki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- I. İç Kapı Kanatları (Oda kapı kanatları)
- II. Dış Kapı Kanatları (Avlu, Sokak ve Bodrum kapı kanatları)

² (<http://www.restoraturk.com/restorasyon-incelemeleri-mimari-inceleme/257-bergama-evleri.html>)

I.İÇ KAPI KANATLARI (ODA KAPI KANATLARI)

Genellikle tek kanatlı olup, geçmeli ve aynalı tarzdadır. Çoğunlukla ahşaptan yapılmışlardır. İç kapı kanatlarının yüksekliği, 200-230 cm. dir. Genişliği ise, 90-100 cm. arasında değişmektedir. Sofa kapıları, altta tablalı bir bölüm bırakıldıktan sonra üzeri camlı olarak yapılır ve iki yanı cam-mekanlıdır. Bu tarz kapıların çoğunda geometrik düzenle oluşturulan bezemelere veya işlemeli, renkli camlara rastlanır (Sönmez, 1998: 55-62).

II. DIŞ KAPI KANATLARI

Avlu Kapı Kanatları

Avlu kapıları çoğunlukla ahşaptan iki kanatlı olup, çeşitli gruplara ayrılabilir:

I. Basık kemer içine yerleştirilmiş, tamamı ahşap olan, iki kanatlı kapılar. Örnek: Talat Paşa Mahallesi Tabak Köprü Çıkmazı No: 36.

II. Ahşap kanatlar üzerinde yavru kapıları olan, iki kanatlı kapılar. Örnek: Talat Paşa Mahallesi Dede Sokak No: 28 (Resim 4).

Resim 4. Ahşap Kanatlar Üzerinde Yavru Kapıları Olan, İki Kanatlı Kapılar, Talat Paşa Mahallesi Dede Sokak No: 28 (Pekgözlü Karakuş, 2003).

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

III. Tamamı ahşap iki kanatlı kapılar. Örnek: Ulu Cami Mahallesi İttihat ve Terakki Caddesi No: 12.

IV. Yuvarlak kemerli alınlık içinde penceresi bulunan tamamı ahşap, iki kanatlı kapılar. Örnek: Kurtuluş Mahallesi Kınık Caddesi Bazalika karşısındaki Ev.

V. Basık kemer içine yerleştirilmiş penceresi bulunan, tamamı ahşap tek kanatlı kapılar. Örnek: Ulu Cami Mahallesi Vakıf Bahçe Sokak No: 2.

Bodrum Kapı Kanatları

Bergama evlerinde tek kanatlı evler çoğunluktadır; ama bodrum katıyla birlikte iki kanatlı yapılar da görülür. Kapısı yanda olan örnekler daha sık rastlanmaktadır. Ancak kapısı ortada olan örnekler daha gösterişli ve büyüktür. Bu evlerin bir özelliği de bodrum kapısı ve bodrum pencerelerinin bulunmasıdır. Bu şekilleriyle bodrumlar, ev cephelerinde adeta bir kat görünümü vermektedir (Elbi, 1987:84-85).

Bodrum kapıları genellikle masif demirden olup, düz atkılı açıklık içine yerleştirilmiş, tek kanatlı kapılardır. Örnek: Ulu Cami Mahallesi Vakıf Bahçe Sokak No: 2, Talat Paşa Mahallesi No: 32

Sokak Kapı Kanatları

Bergama evlerindeki sokak kapılarının çok hareketli, renkli ve süslü olduklarını söyleyebiliriz. Bazı anıtsal sokak kapıları, tek katlı evlerin saçak altı seviyesine kadar uzanmaktadır. Böylesi kapılara birkaç basamaklı taş merdivenlerle ulaşılmaktadır (Gültekin, 2002: 3-6).

Bergama evlerinde kapılar çoğunlukla çift kanatlı yapılmış olup; kapı açıklıkları, iki söve arasına yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarını:

I.Tamamı masif demir olan kapı kanatları,

II.Alt bölümü masif, üst bölümü dekoratif süslemeli demir parmaklıklı kapı kanatları,

III.Tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı kapı kanatları,

IV.Ahşap olan kapı kanatları olmak üzere gruplara ayırabiliriz.

Bergama evlerinde bazı kapılar enlice bir kemer veya eyvan içine yerleştirilmiştir. Sokak kapılarının boyu 1.40 cm.-2.20 cm. arasında değişmektedir (Resim 5-6).

Resim 5. Eyvan içine yerleştirilmiş kapı
Resim 6. Eyvaniçine yerleştirilmiş kapı detayı
Ulu Cami Mahallesi, Tabak Köprü Çıkma
No: 49, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

İki kanatlı kapılar üzerindeki süslemeler, simetrik olarak yapılmıştır. Ahşap kapı kanatlarında ve tamamı masif demir olan kapı kanatlarında süsleme daha çok yatay ya da dikey panolara ayrılmıştır.

Alt bölümü masif, üst bölümü dekoratif süslemeli demir parmaklıklı kapı kanatları ile tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı kapı kanatları üzerindeki süslemeler de simetrik olarak yapılmıştır. Geometrik motiflerin oluşturduğu süslemeler arasında daha çok; volütler, baklava motifleri, çiçek motifleri, meander motif, zenci-

rek motifleri³ görülmektedir. Kapı açıklıklıklarını iki yandan sınırlayan söveler, çoğunlukla sade silmelerden oluşan başlık ve kaidelere sahiptir ve bazı söveler üzerinde demirden baklava şekilli rozetler bulunmaktadır. Bazılarında ise, panolar şeklinde taş süslemeler yapılmıştır. Örnek: Talat Paşa Mahallesi Dede Sokak No: 6.

Saçak altı firizinde, taş süslemelere sahip kapılar da görülmektedir. Kurtuluş Mahallesi, Parmakbatıran Caddesi No: 30, 32’de meander dizilerini örnek verebiliriz.

Eyvan şeklindeki giriş aralıklarının bazen düz bazen kemerli olan üst örtüleri, Batı etkili bezemeler, kartuş ve Barok tarzlı çelenk motifleriyle süslüdür (Gültekin, 2002: 6). (Resim 7).

Resim 7. Eyvan Tonozu Üzerinde Dikdörtgen Bir Pano İçerisinde Batı Etkili Çelenk Bezeme. Domuz Alanı No: 41, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

³ Zencirek motif, adını Menderes Nehri’nin kıvrımlarından almıştır. Bkz. Demiriz, 1979: 28-113).

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Herhangi bir mekâna giriş ve çıkışı sağlayan yapı elemanı olan kapılar üstünde yer alan kapı halka ve tokmakları önemli maden işi örneklerdendir. Halka ve tokmaklar; çevre koşulları, yaşam biçimi ve kullanıcı gereksinimlerinin tasarıma yansması sonucunda günümüz kapılarında yer alan kapı zili yerine kullanılmak amacıyla tasarlanmıştır. Bir bahçe içinde yer alan, iki ya da üç katlı, içinde birkaç ailenin yaşadığı evlerde, teknolojinin gelişmediği zamanlarda, eve gelenin sesini duyurabilmesinin güçlüğü düşünüldüğünde kapı üstlerindeki halka ve tokmakların önemi daha da ortaya çıkmaktadır (Göktaş Kaya, 2010: 342).

Kapı tokmakları, genelde ahşap kapı kanatları üzerinde bir elin yetişebileceği yükseklikte yerleştirilmiş madeni bir levhadan ve bunun üzerinde inip kalktıkça levhaya vurabilen madeni bir tokmaktan meydana gelir. Alttaki madeni levhaya “yatak” veya “ayna” denilmektedir (Önder, 1905:102).

Romalılar döneminde kapılarda; tokmak, kilit ve süngüler bulunurdu. Pompei’de bir evin kapısı üzerinde halka biçiminde bir tokmak bulunmuştur. Ortaçağ’da tokmak, genellikle demirden veya bronzdan büyük bir halka biçimindeydi. Cizre Ulu Camii’nin 13. yüzyıl ortalarında yapılmış olan tunç malzemeli kapı tokmağı Selçuklu tokmaklarından günümüze gelebilmiş bir örnektir. Bu örnekte, karşılıklı duran bir ejder figürünün ortasında stilize bir aslan başı kompozisyonundan oluşmaktadır.

18. yüzyılda Osmanlı Sanatında başlayan Barok ve Rokoko üsluplarına, 19. yüzyılın ilk yarısından

itibaren Ampir Üslup da katılmış ve yerli geleneklerden de faydalanılarak oldukça değişik bir üslup yaratılmıştır. Bu dönemde kapı tokmaklarında da değişiklik olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan Yeni Klasik Türk Mimarisinde, kapı tokmakları, dini ve sivil mimaride yavaş yavaş ortadan kalkmış ve yerini modern araçlara bırakmıştır (Baş, 1996:57-60).

Kapı kanatlarının önemli süsleme unsurlarından biri olan biniler; kapı ve pencere gibi hareketli yapı öğelerinde kanadın kasaya ya da öteki kanada binerek kapanmasını sağlayan çepeçevre profildir. Tek binili çözümlerde bu profil yalnız kasada yer alır. İki kanatlı kapı ya da pencerelerde genellikle kolun ve kilidin bulunduğu kanadın üstünde yer alan bini, kapanma çizgisini örter⁴.

Bergama evlerindeki kapı kanatları üzerinde çok çeşitli zengin kapı tokmakları ve biniler bulunmaktadır. Çoğunlukla kapılar üzerinde kadın başı tasvirli biniler yer almaktadır. Örnek: Kurtuluş Mahallesi, Parmakbatıran Caddesi No: 17, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak, Talat Paşa Mahallesi, Kadı Sokak No: 7, Domuz Alanı No: 60 (Resim 8), No: 43, Kurtuluş Mahallesi Parmakbatıran Caddesi No: 30, No: 32, Talat Paşa Mahallesi Dede Sokak No: 19, No: 21.

4 Bkz. Bini” Maddesi, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt. I, İstanbul, 1997, s. 247.

Resim 8. Bergama Evlerindeki Kapı Kanatları Üzerindeki Bini, Domuz Alanı No 60 Kadın Başı Tasvirli Bini, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

Bazı kapılar üzerinde ise, iyon başlığına benzer biniler görülmektedir. Örnek: Talat Paşa Mahallesi No: 34, Ulu Cama Mahallesi Vakıf Bahçe Sokak No: 9.

Günümüze kadar gelebilen ve kullanılmaya devam edilen kapı tokmaklarını genel olarak dört başlık altında toplayabiliriz:

A. Figürlü Örnekler

I. El Tasvirli Kapı Tokmakları

- a) Yüzsüz el tasvirleri
- b) Yüzlü el tasvirleri
- c) Hem yüzlü hem bilezikli el tasvirleri
- d) Elinin altında yuvarlak nesne tutan tasvirler
- e) Çiçek demeti tutan el tasvirleri

II. İnsan başı tasvirli kapı tokmakları

III. Kuş tasvirli kapı tokmakları

- a) Kanatlarını açmış, kartal tasvirli tokmaklar
- b) Kanatlarını açmış, kuş tasvirli tokmaklar

IV. Arslan başı tasvirli tokmaklar

IV. Melek Tasvirli Tokmaklar

V. Balık tasvirli tokmaklar

VI. Yılan tasvirli tokmaklar

VII. Yılan tasvirli tokmaklar

B. Geometrik Örnekli Kapı Tokmakları

I. Kapı halkaları

II. Kulp şeklinde çekek formu tokmaklar

C. Nesneli Örnekler

I. Kupa Formlu Tokmaklar

II. Vazo formu tokmaklar

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

D. Figürsüz Örnekler (Dinçer, 1998: 9-11).

A. Figürlü Örnekler

I. El tasvirli kapı tokmakları

Bu tarz tokmalarda yüzük, ev sahibinin medeni durumunu göstermektedir. Elde yüzük yoksa, ev sahibinin evli, dul ya da nişanlı olduğu, orta parmakta yüzük varsa ev sahibinin dul olduğu anlaşılır (Baş, 1982:18-20).

Bazen avuç içinde top gibi nesneler bulunmaktadır. Gerek şamanizmde gerekse Selçuklu sanatındaki melek ve insan figürleri; ellerinde sonsuz hayatı, bolluğu ve iyiliği simgeleyen nar ya da haşhaş meyvesi tutarlardı (Baş, 1996:58).

Bergama kapılarında daha çok el şeklinde kapı tokmakları görülmektedir:

Kurtuluş Mahallesi, Parmakbatıran Caddesi No: 17, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 6, Talat Paşa Mahallesi, Alp Sokak No: 18, Talat Paşa Mahallesi, Soğan Dere Sokak No: 27, Talat Paşa Mahallesi No: 32, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 19, Domuz Alanı No: 41, Talat Paşa Mahallesi, Soğan Dere Sokak No: 11, Talat Paşa Mahallesi No: 14, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 42.

II. İnsan başı tasvirli kapı tokmakları

Selçuklu sanatında insan figürleri cepheden verilir. Bunlar, badem gözlü, ince uzun burunlu, uzun saçlı figürler olup ellerinde genelde haşhaş veya nar meyvesi taşırlardı. Anadolu'da ise, rozet

şeklinde verilen insan figürleri ay ve güneşi sembolize ederdi. Maske şeklindeki insan başı figürü ise, muska, tılsım ve nazarlık olarak kullanılırdı. Bunun kapı tokmaklarında da aynı amaçla kullanıldığı düşünülebilir.

Bergama'da bu tip kapı tokmağını, Talat Paşa Mahallesi, Alp Sokak No: 22 de görmekteyiz.

III. Kuş tasvirli kapı tokmağı

a) Kanatlarını açmış kartal tasvirli tokmak

Selçuklu sanatında en çok kullanılan figürler tek veya çift başlı kuş ya da kartal figürüdür. Kartal Orta Asya Türklerinde koruyucu ruh ve aynı zamanda kuvvet, kudret sembolü olarak kabul edilirdi. Kartal tasvirli kapı tokmakları da evi ve evin fertlerini kötülüklerden koruyan bir nazarlık düşüncesiyle yapılmış olmalıdır.

b) Kanatlarını açmış kuş tasvirli kapı tokmakları

Bu tip tokmaklar da tıpkı kartal tasvirli tokmaklar gibi ev fertlerini korumak amacıyla yapılmıştır.

IV. Arslan başı tasvirli kapı tokmakları

Bu tarz tokmaklar da kötülükten korunma amaçlı yapılmıştır.

V. Melek tasvirli kapı tokmakları

Asur'da M. Ö. I. Binde Hursabad'da kapılar üzerinde koruyucu cin figürleri yapılır ve yapılır, bu cine ithaf edilirdi (Baş, 1996: 54, 57 ve 58). Bu tarz tokmaklar da ev sahibini kötülüklerden korumak amacıyla yapılmıştır.

VI. Balık tasvirli kapı tokmakları

Burç sembolü olan balık, bereketi simgelerdi. Bu amaçla yapılmış olabilirler.

VII. Yılan tasvirli kapı tokmakları

Yılan tasvirli kapı tokmakları, kötülükten korunmak için yapılmış olabilirler. Bergama'da Kadı Sokak Devamı No: 5'de görülmektedir (Resim 9).

Resim 9. Yılan Tasvirli Kapı Tokmağı Bergama Kadı Sokak Devamı No: 5, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

B. Geometrik Örnekli Kapı Tokmakları

I. Kapı halkaları

Tokmaklar, sosyal sınıfa dahil olan insanları tanıtmaktadır. Örneğin, fakir insanların kapı tokmağı basit sarkıt demir veya halkalardan oluşur. Orta halli halkın kapı tokmağı, prinçtendir. Zengin kesimin ise, çok çeşitli ve zengin motifli tokmakları kendi evlerinin kapılarında kullandıkları bilinmektedir. Ancak kapı halkalarına sadece fakir ailelerde rastlanmaz. Paşa konaklarında erkek ve kadınlar için ayrı tokmaklar vardır ki genelde kadınların tokmağı halka şeklindedir. Bu halkaların sesi daha tiz çıkar. İki tokmak yapılmasının diğer nedeni ise, gelen kişinin tanıdık olup olmadığını anlamak içindir. Halka; tanıdık misafir için, tokmaklar ise; tanımadık insanlar için yapılmıştır (Şapolya, 1970: 11).

Bergama'da bu tipte kapı tokmağı, Domuz Alanı No: 54'de görülmektedir.

II. Kulp şeklinde çekecek formlu tokmaklar

Kulp şeklinde çekecek formlu tokmaklar, klasik halka formunun zaman içinde değişime ve gelişime uğramış halidir. Kapıya ayna adı verilen bir parçayla bağlantılı halkadan oluşmaktadır. Halkalardan tek farkları; grift zemin bezemelere sahip olmalarıdır (Özgünaydin, 1976:19).

Bergama'da; Talat Paşa Mahallesi, Dünder Sokak No: 8, Ulu Cami Mahallesi, Vakıf Bahçe Sokak No: 9, Kurtuluş Mahallesi Kınık Caddesi No: 91, Kurtuluş Mahallesi Bazelika karşısındaki ev örnek verilebilir.

III. Baklava dilimli formlu tokmaklar

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Bu tip örnekler çok sadedir. Genelde maddi durumu iyi olmayan evlerde kullanılmıştır. Bu tarz örneklerde tokmak, kapıya bir çivi ile tutturulmuştur ve ayna kısmı yoktur. Geometrik motifin kenarları ince bir çizgi ile belirtilmiştir (Dinçer, 1998:26-27).

Bergama’da görülen kapı tokmaklarının malzemesi dövme demir veya prinçten yapılmıştır. Prinç (Bakır-Çinko Alışımı): İçinde çinko olan bir bakır alışımıdır. Bakır ile çinko cevheri kalamın (tutya) birlikte kullanılarak tunç kadar sert ve sağlam ve rengi altın gibi sarı ve parlak olan prinç madeni elde edilir. Dövme demir veya dökme demir, Metalürjik keşiflere bağlı olarak gelişmiştir (Erginsoy, 1978:13-18).

Bergama’daki ev kapılarını kanatlarına göre iki ana başlıkta toplayabiliriz:

I.Ahşap Kapı Kanatları

II.Demir Kapı Kanatları

I. AHŞAP KAPI KANATLARI

a) Basık kemer içine yerleştirilmiş, tamamı ahşap olan iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi, Tabak Köprü Çıkma No: 36.

b) Ahşap kanatlar üzerinde yavru kanatlar bulunan, iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi Dede Sokak No: 28.

c) Tamamı ahşap, iki kanatlı kapılar. Ulu Cami Mahallesi İttihat ve Terakki Meydanı No: 12.

d) Yuvarlak kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı ahşap, iki kanatlı kapılar. Kurtuluş Mahallesi, Kınık Caddesi Bazelika Karşısındaki Ev.

e) Basık kemer içine yerleştirilmiş, penceresi bulunan tamamı ahşap, tek kanatlı kapılar. Ulu Cami Mahallesi, Vakıf Bahçe Sokak No: 2.

B. Sokak Kapı Kanatları

a) Atkı taşlı, iki söve arasına yerleştirilmiş, alınlık içinde penceresi bulunan tamamı ahşap, iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi Dünder Sokak No: 8, Talat Paşa Mahallesi Dünder Sokak No: 4.

b) Atkı taşlı, iki söve arasına yerleştirilmiş, yuvarlak kemerli

c) alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı ahşap

d) iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi No: 34.

e) Yuvarlak kemer içine yerleştirilmiş, tamamı ahşap olan, iki kanatlı kapılar. Emir Sultan Caddesi No: 8 (Resim 10).

Resim 10. Yuvarlak Kemer İçine Yerleştirilmiş, Tamamı Ahşap Olan, İki Kanatlı Kapı, Emir Sultan Caddesi No: 8, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

f) Basık kemerli bir niş içinde, iki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı ahşap olan, iki kanatlı kapılar. Ulu Cami Mahallesi, Vakıf Bahçe Sokak No: 9.

II. DEMİR KAPI KANATLARI

Sokak Kapı Kanatları

A. Alt Bölümü Masif, Üst Bölümü Dekoratif Süslemeli Demir Parmaklıklı İki Kanatlı Kapılar

I.İki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, alt bölümü masif, üst bölümü dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi, Kadı Sokak No: 7, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 6.

II.İki söve arasına yerleştirilmiş, yuvarlak kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, alt bölümü masif, üst bölümü dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi, Tabak Köprü Çıkmazı No: 3, Talat Paşa Mahallesi, Kadı Sokak No: 10.

III.Basık kemerli eyvan içinde, iki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan alt bölümü masif, üst bölümü dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Ulu Cami Mahallesi Vakıf Bahçe Sokak No: 2, Turgut Sokak No: 13.

Sokak Kapı Kanatları

B. Üç Bölümlü/Tek kanatlı Demir Kapı Kanatları

I. Yuvarlak kemer içine yerleştirilmiş kapı kanatları. Talat Paşa Mahallesi, Kadı Sokak No: 1.

A. Sokak Kapı Kanatları

C. Tamamı Masif Olan Demir Kapı Kanatları

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

I. Atkı taşlı, iki söve arasına yerleştirilmiş, dikdörtgen alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı masif, iki kanatlı kapılar. Kurtuluş Mahallesi, Kınık Caddesi No: 91, Abacıhan Sokak, Akşam Kız Sanat Okulu Girişi.

II. İki söve arasına yerleştirilmiş, yuvarlak kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı masif, iki kanatlı kapılar. Kurtuluş Mahallesi, Kınık Caddesi No: 54, Talat Paşa Mahallesi, Tabak Köprü Caddesi No: 2.

III. Basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı demir iki kanatlı kapılar. Domu Alanı No: 54.

IV. Yuvarlak kemerli bir niş içinde, iki söve arasına yerleştirilmiş, yuvarlak kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı masif iki kanatlı kapılar. Kurtuluş Mahallesi Parmakbatıran Caddesi No: 38.

B. Bodrum Kapı Kanatları

Düz atkı taşlı, iki söve arasına yerleştirilmiş demir tek kanatlı kapılar. Ulu Cami Mahallesi, Vakıf Bahçe Sokak No: 2, Talat Paşa Mahallesi No: 32.

Sokak Kapı Kanatları

D. Tamamı Dekoratif Süslemeli Demir Parmaklıklı İki Kanatlı Kapılar

I. İki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlığa sahip, tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 1.

II. İki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Abacıhan Sokak No: 15.

III. İki söve arasına yerleştirilmiş, dikdörtgen alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Domuz Alanı No: 60.

IV. Basık kemerli eyvan içinde, iki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Domuz alanı No: 41, Talat Paşa Mahallesi, Alp Sokak No: 22, No: 18, Talat Paşa Mahallesi, Soğan Dere Sokak No: 27, No: 11, Kurtuluş Mahallesi, Parmakbatıran Caddesi No: 30, No: 32 (Resim 11), No: 17, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 19, Ulu Cami Mahallesi, Tabak Köprü Çıkması No: 49, Talat Paşa Mahallesi, Dede Sokak No: 32, No: 21, Talat Paşa Mahallesi No: 32, Küçük Alan No: 10, Mahmut Şevket Paşa Çıkması No: 60.

Resim 11. Tamamı Dekoratif Süslemeli Demir Parmaklıklı İki Kanatlı Kapılar, Kurtuluş Mahallesi, Parmakbatıran Caddesi, No: 32, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

I.Basık kemerli eyvan içinde, düz atkı taşlı, iki söve arsına yerleştirilmiş, dikdörtgen alınlık içinde penceresi bulunan tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Talat Paşa Mahallesi No: 10.

II.Derin bir niş içinde, iki söve arasına yerleştirilmiş, basık kemerli alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Abacıhan Sokak No: 7.

III.Derin bir niş içinde, iki söve arsına yerleştirilmiş, dikdörtgen alınlık içinde penceresi bulunan, tamamı dekoratif süslemeli demir parmaklıklı iki kanatlı kapılar. Domuz Alanı No: 43.

4.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bergama tarihi kent dokusu içinde yer alan ve birbirinden farklı özellikleri sergileyen evler, iç mekanlarının yanı sıra, dış cephelerdeki süsleme özellikleriyle de dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yönelişlerine ışık tutmaktadır. Evler, içinde yaşayanların inanışlarını, geleneklerini, zevk ve karakterlerini de yansıtmaktadır.

Bergama’da günümüze gelebilmiş sivil mimarlık örneği evleri, süslemeleri açısından iki grupta incelemek olanaklıdır. Bunlardan birincisi; Osmanlı Döneminde, 19. Yüzyılın başlarında inşa edilmiş ‘Geleneksel Türk Evi’ karakterini yansıtan ev ve konaklardır. Ancak Bergama’da Anadolu Türk kenti özelliğini koruyan kesimlerde dikkat çeken bu evlerin büyük bir kısmı, zaman içinde değişikliğe uğramış ve yıkılıp yok olmuştur.

İkinci grup ise; 19. Yüzyıl ortaları ile 20. Yüzyılın ilk başlarında yapılan, Geleneksel Türk Evleri’nden farklı, Neoklasik üslubu yansıtan ‘Batı Etkili Evler’dir.

Bergama’daki Batı Etkili Evler, Batı Anadolu’da Foça, Alaçatı, Çeşme, Tire İzmir Alsancak, Buca, Bornova, Aydın, Muğla, Milas’da görülen Sakız tipi evlerle benzer özelliklere sahiptir. Örneğin, dış cephelerde yer alan süslemeler, pencere ve

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

kapılar, katları birbirlerinden ayıran yatay silmeler, saçak silmelerinin detayları açısından bir birine benzemektedir. Ancak köşe dönüşlerindeki pahlar açısından Buca ve İzmir'in eski Türk yerleşimlerinde benzer özelliklere rastlanmaktadır. Bu yerleşimlerde görülen cumba en belirleyici özelliklerden biri olmakla birlikte, Bergama'daki evlerde cumba hem daha az kullanılmıştır, hem de onlarda görülen cumbaya ait saçak, pencere, parapet ve konsol bezemeleri açısından farklıdır.

Bergama tarihi kent dokusunda yer alan Geleneksel Türk Evi karakterini taşıyan evlerin yanı sıra, farklı özelliklere sahip Neo-Klasik üslubu yansıtan Batı etkili evler süslemeleri açısından birbirinden farklı görünümler ortaya koymakla birlikte, dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyini de göstermektedir. Bu nedenlerle "Kültürel Miras" olarak korunmaları ve gelecek kuşaklara aktarılmalari gereklidir (Gültekin, 2002:1-8).

Bergama Evleri'nin sokak kapıları kanatlarına göre; Ahşap Kapı Kanatları ve Sokak Kapı Kanatları olmak üzere iki ana grupta incelenmiştir. Bu iki ana grupta kendi arasında alt gruplara ayrılmıştır. Bergama Evleri'nde kapı kanatları, genellikle çift kanatlıdır. Bazı kapılar, enlice bir kemer veya eyvan içine yerleştirilmiştir. Kapı açıklıkları, çoğunlukla iki söve arasına yerleştirilmiş olup, söveler; sade silmelerden başlık ve kaidelere sahiptir.

İzmir evlerindeki sokak kapıları; demir, ahşap ve demir kapı kanatlarından oluşmaktadır ve Bergama kapılarında olduğu gibi genellikle iki kanatlıdır.

Buca'da görülen evlerin sokak kapıları, sakız tipi yapılarda zengin bir çeşitleme göstermektedir. Bergama'daki kapılarda olduğu gibi burda da kapı, bir niş şeklinde cephe yüzeyinden içeri yerleştirilmiştir. Niş cephede bir söve ile çerçevelenmiştir ve bazı örneklerde iki metreye yaklaşan derinliktedir. Kapı kanatlarının masif olduğu örneklerde çoktur (Erpi, 1985:34).

Bitliste'teki Zengiler'e ait evlerin kapıları daha özenle yapılırken; diğer kapılarda, sivri veya basık bir hafifletme kemeri ile çevrilen niş içerisine açılan kapı örnekleri görülmektedir. Bergama'daki oda kapı kanatlarında olduğu gibi buradakiler de basit görünüşlüdür (Sayan, 2001:5).

Çeşme'de ise, sokak kapıları, ahşaptan olup, iki kanatlıdır ve kapı yanları yivli payelerle süslüdür. Evin tipolojik özelliğine göre kapıların; kemerli, düz atkılı, alınlıklı ya da kapı üstü saçaklı olabildiği görülmektedir. Oda kapıları daha sade; ancak dış kapılara daha uyumlu yapılmıştır (Kayın, 1988:122).

Safranbolu evlerinde sokak kapı kanatları genellikle çift kanatlıdır. İçeriye çift kanatlı büyük bir kapı ile girilir. Bergama'daki ahşap avlu kapı kanatlarında gördüğümüz yavru kanatlar burada da görülmektedir. Safranbolu ev kapılarında, tek kanat açıldığında insan ve binek hayvanları geçerken düğün gibi törenlerde yüklü hayvan gireceği zaman iki kanadı da açılır. Kapı kanatları burada da ahşaptandır (Günay, 1981:62).

Bergama kapı kanatları üzerinde görülen süslemeler daha çok demir kapı kanatlar üzerinde görülmekte-

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

dir. Bu süslemeler, geometrik kompozisyonlardan oluşmaktadır ve kanatlar üzerindeki süslemeler simetrik olarak yapılmıştır. Demir kanatlar üzerindeki süslemelerde daha çok; volütler, meander dizileri, zencirek, baklava, çiçek motifleri ve çeşitli geometrik formlar görülmektedir. Bazı kapıların sövelerinde, kilit taşlarında, saçak altı firizlerinde, alınlık üstünde taş süslemelere yer verilmiştir.

İzmir kapılarında da zengin süslemeler görmek mümkündür. Bergama kapıları daha çok, izmir kapıları örnek alınarak yapılmıştır. Süsleme ve malzeme bakımından büyük bitkisel motifler de kullanılmıştır. Bazen her iki kanatta panoların tam orta kısımlarında ya da birkaç yerinde daire içine alınmış rozetler, armalar, simetrik aslanlar, kanatlarını açmış bir kartal, meyve sepeti üzerinde oturan çıplak bir çocuk motifi bazen de bir denizciye ait evin kapısında gene madalyon içinde çipa, kuşlar görülmektedir. (Baş, 1982:19). Bergama kapı kanatları üzerinde de bu motifleri ve figürleri görmek mümkündür.

Bergama kapı kanatları üzerinde görülen kapı tokmakları, çeşitlilik göstermektedir. Daha çok, figürlü örnekler grubunun bir alt grubu olan el şeklinde kapı tokmakları görülmektedir. Bunun yanı sıra, insan başı tasvirli kapı tokmağı, kuş tasvirli kapı tokmağı ve yılan başı tasvirli kapı tokmağı da bulunmaktadır. Geometrik örnekli kapı tokmakları arasında; kapı halkalarından çok, kulp şeklinde çekecek formlu tokmaklar kullanılmıştır. Kapı tokmaklarından başka, genellikle sol kapı kanadı üzerinde biniler yer almaktadır.

Bu biniler daha çok, insan başı tasvirli bilinirken bazıları ise, iyon başlığı tarzındadır. Bergamada kullanılan kapı tokmaklarının malzemesi, dövme demir veya prinçtendir (Dinçer, 1998: s.9-10).

2002 yılından itibaren Bergama’da “sokak sağlıklılaştırılması” projesi çerçevesinde pek çok yapının restorasyonu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun izni alınarak yapılmaya başlanmıştır.

Kapılar, yapıların en önemli elemanlarıdır. Binaya giriş çıkışı sağlamalarının yanında bulundukları yerin kültürlerini yansıtmaları bakımından da önemlidir. Dileğimiz, bu kadar zengin çeşitlilik gösteren Bergama evlerinin ve kapılarının eski dokusunun korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

KAYNAKLAR

- BAŞ, U. A., (1982).** “İzmir Evinde Kapı“, Bilim Birlik Başarı, Y. 9, 33 (17)
- BAŞ, U. A., (1996).** “Kapı Tokmakları”, Sanatsal Mozaik, 15 (57)
- BİNAN, C., (1977).** Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayınları, İstanbul
- DEMİRİZ, Y., (1979).** Osmanlı Mimarisinde Süsleme I (Erken Devir 1300-1453), İstanbul
- DİNÇER, P., (1998).** İzmir Evlerinde Kapı Tokmakları, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (1997). Cilt. I,
YEM Yayınları, İstanbul

ELBI, N., (1987). İmar Plan Çalışmalarının Arkeolojik Sit Alanları Açısından Kentsel Değişime Etkisi Bergama Ulu Cami –Kurtuluş- Talat Paşa Mahallesi Koruma- Geliştirme Planı, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni. Mühendislik Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir

ELDEM, S. H. (1968). Türk Evi Plan Tipleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi İstanbul

ELDEM, S. H., (1984). Türk Evi Osmanlı Dönemi, Cilt.I, T.A.Ç. Vakfı Yayınları İstanbul

ERGİNSOY, Ü., (1978). İslam Maden Sanatının Gelişimi (Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar), Kültür Bakanlığı, İstanbul

ERPI, F., (1985). Buca'da Konut Mimarisi (1838-1934), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilgisi Ens. Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İzmir

GÜLTEKİN, R. E., (2002). “Bergama’nın Tarihi Kent Dokusunda Yer Alan Evlerin Süsleme Özellikleri”, Osman BAYATLI Anısına Bergama Sempozyumu Bildirisi, (3-6)

GÜLTEKİN R.E., (2014). “Bergama’nın Dokusunda Yer Alan Evlerin Süsleme Özellikleri” <http://www.restoraturk.com/restorasyon-incelemeleri->

mimari-inceleme/257-bergama-evleri.html,
10.09.2014

GÜNAY, R., (1981). Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara

GÜNDÜZALP, N., (1996). “Muğla’nın Kuzulu Kapıları”, Sanatsal Mozaik, Y.2, 13 (17)

GÖKTAŞ KAYA, L., (2010). “ Geleneksel Kapı Halka Ve Tokmakları: Safranbolu”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (341–369)

KAYIN, E., (1988). Çeşme tarihi Doku Araştırması Koruma ve Restorasyon Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Fen Bilimleri Ens. Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı, İzmir

KUBAN, D., (1982). “Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler Türk Ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler“, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul

ÖNDER, M., (1995). Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, Ankara

ÖZGÜNAYDIN, L., (1976). “Kapıların Dili”, T. T. O. K. B., 335 (19)

SAYAN, Y., (2001). “Geleneksel Bitlis Evleri“, İlgı Dergisi, 102 (5)

SÖNMEZ, N., (1998). “Bergama Evlerinin Geleneksel Ve Batı Etkili Özellikleri“, Bergama Belleten Dergisi, 8 (5-11)

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2014 Sayı: 03 Cilt: 01 Sonbahar Kış
September / October / November / December 2014 Issue: 03 Volume: 01 Autumn Winter

ID:37 K:38

www.mtddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

ŞAPOLYA, E. B., 1970. ‘‘Kapı Tokmakları’’, Ön
Asya Dergisi, Cilt. 5, 56 (11)

Görsel Kaynaklar

Resim 1: Demir Kepenkli Pencere, Kurtuluş
Mahallesi, Kınık Caddesi No: 91, (Pekgözlü
Karakuş, 2003)

Resim 2. Üst Örtüsü Alaturka Kiremitli Çatı, Do-
muz Alanı No: 41, (Pekgözlü Karakuş, 2003)

Resim 3. Eyvan Tonozu Üzerinde Batı Etkili
Alçıdan Çelenk Motifi, Ulu Camii Mahallesi
Tabak Köprü Çıkmazı No: 49, (Pekgözlü
Karakuş, 2003)

Resim 4. Ahşap Kanatlar Üzerinde Yavru Kapıları
Olan İki Kanatlı Kapılar, Talat Paşa Mahallesi
Dede Sokak No: 28, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

Resim 5. Eyvan İçine Yerleştirilmiş Kapı, Ulu
CamiMahallesi Tabak Köprü Çıkmazı No:
49, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

Resim 6. Eyvan İçine Yerleştirilmiş Kapı Detayı,
Ulu CamiMahallesi Tabak Köprü Çıkmazı
No: 49, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

Resim 7. Eyvan Tonozu Üzerinde Dikdörtgen Bir
Pano İçerisinde Batı Etkili Çelenk Bezeme.
Domuz Alanı No: 41, (Pekgözlü Karakuş,
2003).

Resim 8. Kadın Başı Tasvirli Bini, Domuz Alanı
No 60, (Pekgözlü Karakuş, 2003).

Resim 9. Yılan Tasvirli Kapı Tokmağı, Berga-
ma Kadı Sokak Devamı No: 5, (Pekgözlü
Karakuş, 2003).

Resim 10. Yuvarlak Kemer İçine Yerleştirilmiş,
Tamamı Ahşap Olan, İki Kanatlı Kapı, Emir
Sultan Caddesi No: 8, (Pekgözlü Karakuş,
2003).

Resim 11. Tamamı Dekoratif Süslemeli Demir
Parmaklıklı İki Kanatlı Kapılar, Kurtuluş
Mahallesi, Parmakbatıran Caddesi, No: 32,
(Pekgözlü Karakuş, 2003).